

Голотова Ірина Олександрівна

Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні НАН України

ОСНОВНІ МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ СИСТЕМИ ВЛАСНИХ НАЗВ

Статтю присвячено розгляду методології вивчення системи власних назв, виокремлено та охарактеризовано основні підходи до вивчення онімної лексики, подано коротку характеристику окремих методів, які застосовують у дослідженнях топонімії та антропонімії.

Ключові слова: *методологія системи власних назв, онімна лексика, методи вивчення топонімії й антропонімії.*

The article is devoted to the methodology of studying the system of proper names, the main approaches to the researching of proper names are determined, the main methods of the scientific description of toponymy and anthroponymy are characterized.

Keywords: *methodology of the system of proper names, proper names, methods of scientific description of toponymy and anthroponymy.*

Онімна лексика належить до специфічного класу слів, що відрізняється від класу загальних назв специфікою формування, входження до системи мови та функціонування у ній. На думку С. О. Вербича, основна функція власної назви або оніма – не лише називання, але й розрізнення однорідних предметів, об'єктів, у той час як загальні назви, навпаки, об'єднують низку подібних предметів, не диференціюючи їх [2, с. 77]. Особливості функціонування власних назв у мовній системі зумовили появу окремої методології вивчення системи пропріальної лексики.

Одним із найефективніших підходів до вивчення власних назв є етимологічний, який дає змогу дослідити всі рівні структури оніма, а також відновити його базову доонімну семантику: визначити ймовірний час виникнення конкретної назви, з'ясувати її етнічну належність за тими мовними законами, які в ній відбиті. Процес етимологізування власних назв ґрунтується на таких основних принципах: 1) визначення словотвірної моделі (типу) назви;

2) з'ясування твірних апелятивів; 3) виявлення семантичної мотивації оніма, у зв'язку з чим виникає потреба етимологізування самого апелятива. Інтерпретація власної назви ґрунтується на традиції порівняльно-історичного мовознавства, а також теорії мовних контактів, що потребує детального вивчення мовної історії регіону, в якому сформувалася назва [Там само].

З методом етимологічного аналізу пов'язаний лінгвоісторичний метод вивчення власних назв, що передбачає розгляд власної назви у порівняльно-історичному аспекті, із залученням історичних, археографічних, етнографічних та інших відомостей. Виділяють два шляхи реалізації цього методу: 1) перспективний, метою якого є простежити розвиток ономастикону від минулих часів до сьогодення, і 2) ретроспективний, що розглядає власні назви від сучасності до минулого. За словами В. В. Бондалетова, «метою використання цього методу є встановлення ономастичних пластів за мовою-джерелом виникнення власної назви» [1, с. 43].

Одним із найбільш поширених під час вивчення топонімії методів є стратиграфічний аналіз, метою якого є виокремлення ономастичних пластів мови у хронологічній послідовності їх виникнення. На думку О. В. Суперанської, стратиграфічний аналіз полягає у зіставленні окремих етапів становлення системи власних назв та у порівнянні ономастичних систем різних епох [4, с. 203].

Лінгвостатистичний метод застосовують під час вивчення антропонімії, що зумовлене його кількісно-якісною спрямованістю. Використання цього методу дозволяє з'ясувати спектр уживаності особового імені, визначити частотність імен на певному часовому зрізі та простежити динаміку формування іменника в діахронному аспекті. Лінгвостатистика допомагає вирішити низку практичних проблем, зокрема, сформулювати списки найбільш уживаних особових імен новонароджених на певній території, підрахувати відсоткове співвідношення кількості носіїв певного імені, дослідити специфіку варіативності форм особових імен та ін.

Доцільним під час порівняльного вивчення кількох іменників є метод «віддаленості», запропонований В. А. Ніконовим. Суть його полягає у визначенні різниці між уживаністю особових імен порівнюваних систем. Після переведення абсолютних даних у середні (на тисячу носіїв) виводимо різницю вживаності кожного імені окремо. Сума різниць усіх імен є характеристикою «віддаленості» двох і більше систем особових імен [3, с. 52].

Метод В. А. Ніконова істотно удосконалив В. В. Бондалетов, котрий замість сумарної «віддаленості» виділяє окремі показники, що складають різницю між двома іменниками, зокрема, а) склад і питому вагу старіших імен; б) склад і питому вагу новіших імен; в) склад особових імен, спільних для обох порівнюваних систем і питому вагу відмінностей в їх уживаності [1, с. 45].

Література

1. Бондалетов В. Д. Русская ономастик. М. : Просвещение, 1983. 224 с.
2. Вербич С. О. Сучасна українська онімна лексика: функціональний аспект. *Вісник Національної академії наук України*. 2008. № 5. С. 54-60.
3. Никонов В. А. Имя и общество. М. : Наука, 1974. 278 с.
4. Суперанская А. В. Теория и методика ономастических исследований / А. В. Суперанская, В. Э. Сталтмане, Н. В. Подольская и др.. Москва : Наука, 1986. 256 с.